

ZASTARA KOD UGOVORA O PROMETU ROBA I USLUGA

U ovom članku se ukratko analiziraju odredbe o zastari tražbina iz ugovora o prometu robe i usluga u skladu s novim Zakonom o obveznim odnosima, te se ukazuje na izmjene i moguće probleme koji će nastati u tumačenju područja primjene čl. 228. st. 1. ZOO 2005, jer je nova odredba znatno šira u odnosu na ranije uređenje, i odnosi se na sve ugovore koji se smatraju ugovorima o prometu roba i usluga i u pogledu svih osoba koje u njima sudjeluju.

I. UVODNE NAPOMENE

Zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze, odnosno nevršenjem kroz određeno vrijeme nekog subjektivnog prava gubi se *mogućnost prisilnog ostvarivanja tog prava*. Zastara nastupa kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze. No, pozivanje na zastaru je pravo dužnika, pa se sud ne može na nju obazirati ako se on na nju nije pozvao. Stoga dužnik, u slučaju sudskog spora, mora izričito staviti prigovor zastare tražbine i to do zaključenja glavne rasprave.¹ Ako se dužnik ne pozove na zastaru, sud se neće obazirati na protek vremena i donijeti će odluku kao da zastare i nema.

Zastarijevanje počinje teći prvog dana poslije dana kad je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze, a nastupa kad istekne posljednji dan zakonom određenog vremena.² Protek vremena je bitan element instituta zastare, stoga je izričito zakonom propisano koje je vrijeme potrebno da tražbina zastari. Rokovi zastare su određeni u svim granama prava, a ZOO sadrži rokove koji se odnose na obvezno pravo, no moguće je u posebnim zakonima predvidjeti i drugačije rokove zastare.

¹ Temeljem čl. 352. st. 2. Zakona o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 i 117/03) je određeno da ako stranka nije tijekom prvostupanjskoga postupka istaknula prigovor zastare ili prigovor radi prebijanja, odnosno neki drugi materijalnopravni ili postupkovnopravni prigovor o pitanju na koji prvostupanjski sud ne pazi po službenoj dužnosti, ona taj prigovor ne može iznijeti u žalbi.

² odnosno od dana kada je potraživanje vjerovnika dospjelo

II. ZASTARA KOD UGOVORA O PROMETU ROBA I USLUGA TEMELJEM ZOO 1991

U ranijem Zakonu u obveznim odnosima³ /dalje: ZOO 1991/ pravila o zastari međusobnih potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga bila su uređena u čl. 374., gdje je u stavku prvom bilo određeno da međusobna potraživanja društvenih pravnih osoba iz ugovora o prometu roba i usluga te potraživanja za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima zastarijevaju za tri godine, dok je u stavku drugom bilo određeno da zastarijevanje teče odvojeno za svaku isporuku robe, izvršeni rad ili uslugu.

Ovako određeni rok za zastaru tražbina je sadržava dva elementa subjektivni i objektivni. Naime, on se primjenjivao samo kod ugovora o prometu roba i usluga i to onih koje su zaključile društvene pravne osobe, a ne i kod ugovora koje su zaključili pojedinci. Iako se je postavljalo pitanje primjenjivosti te odredbe, jer godinama nisu postojale društvene pravne osobe, sudska se praksa nije priklonila doslovnom tumačenju zakonskog teksta, iz kojeg bi slijedilo bi da potraživanja iz trgovačkih ugovora zastarijevaju u općem zastarnom roku od pet godina. Pri tome je u tumačenju propisa imala u vidu i cilj samog propisa kao i pravnu sigurnost, pa je istaknuto da za osobe koje profesionalno obavljaju gospodarsku djelatnost vrijedi kraći zastarni rok, određen čl. 374. ZOO 1991.

Osim subjektivnog elementa, za primjenu odredbe čl. 374. ZOO 1991. je bilo bitno da su stranke zaključile ugovor o prometu roba i usluga. Pojam ugovora u privredi bio je definiran u čl. 25. ZOO, koji ističe da su ugovori u privredi, ugovori što ih poduzeća i druge pravne osobe koje obavljaju neku privrednu djelatnost, imao i drugi pojedinci koji u obliku registriranog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost, sklapaju među sobom u obavljanju djelatnosti, koje čine predmete njihovog poslovanja ili su u vezi s tim djelatnostima.

IZ SUDSKE PRAKSE:

1. Tražbina temeljem ugovora o isporučenoj električnoj energiji trgovačkom društvu zastarijeva za tri godine.

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. PŽ-6478/01 od 19.06.2002.

2. Međusobna potraživanja pravnih osoba proizašla iz ugovora o prometu roba i usluga zastarijevaju za tri godine neovisno o tome što zakon propisuje kraći rok zastare za određena druga potraživanja.

³ Donesen je 1978. godine, a tekst Zakona te kasnije izmjene i dopune objavljeni su u Službenom listu SFRJ, br. 29/78, 39/85, 46/85. i 57/89. U hrvatsko je zakonodavstvo ZOO preuzet Zakonom o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine br. 53/91.) i više je put mijenjan i dopunjavao (izmjene i dopune su objavljene u Narodnim novinama br. 73/91, 3/94, 7/96, 112/99. i 88/01.).

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. PŽ-745/03 od 24.01.2006.

3. Sudovi pogrešno smatraju da na potraživanje tužitelja valja primijeniti odredbe članka 374. st. 1. ZOO-a, prema kojima potraživanja iz ugovora o kreditu u prometu roba i usluga zastarijevaju za tri godine. Ovo stoga što se navedena odredba odnosi samo na međusobna potraživanja pravnih osoba, što u ovom predmetu nije slučaj, jer je tuženik fizička osoba.

Stoga u razrješenju pitanja zastare na ugovore o kreditu valja primijeniti odredbu čl. 371. ZOO-a, kojom je propisan opći zastarni rok od pet godina za sva ona potraživanja za koja zakonom nije određen neki drugi rok zastare.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revt 18/04-2, od 27.10.2004.

III. ZASTARA KOD UGOVORA O PROMETU ROBA I USLUGA TEMELJEM ZOO 2005

Novi Zakon o obveznim odnosima⁴ /dalje: ZOO 2005/ pravilo o zastari međusobnih tražbina iz ugovora o prometu robe i usluga sadrži u čl. 228. koji u stavku prvom određuje da međusobne tražbine iz ugovora o prometu robe i usluga te tražbine naknade za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima zastarijevaju za tri godine, dok u stavku drugom određuje da zastara teče odvojeno za svaku isporuku robe, izvršeni rad ili uslugu. Dakle, razvidno je da novi ZOO ne sadrži više izričito određen subjektivni element,⁵ kao jednu od odrednica za primjenu ove posebne zakonske odredbe.

Prilikom izrade novog ZOO-a nije bila namjera zakonodavca da mijenja odredbe o vremenu potrebnom za zastaru kod ugovora o prometu robe i usluga, ali izgleda da je do izmjene ipak došlo, iako za sada o tome sudska praksa nije zauzela određeno stajalište.⁶

Naime, ZOO 2005 je uređen u skladu sa tzv. monističkom koncepcijom, pa je on pravni izvor kako za građansko tako i za trgovačko pravo. Prema odredbi čl. 14. st. 1. odredbe ZOO 2005 koje se odnose na ugovore primjenjuju se na sve vrste ugovora, osim ako za trgovačke ugovore nije izrijekom drukčije određeno. Dok su trgovački ugovori oni koje sklapaju trgovci među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet poslovanja barem jednog od njih ili su u vezi s obavljanjem tih djelatnosti.⁷ Pojam trgovca nije definiran ZOO 2005 niti je to potrebno, jer se

⁴ Novi je ZOO objavljen u Narodnim novinama br. 35/05. a prema odredbi čl. 1165. na snagu je stupio 1. siječnja 2006. (osim odredaba čl. 26. st. 1-3. i čl. 29. st. 2-6. i st. 8. koje se počinju primjenjivati nakon isteka dvije godine od dana stupanja na snagu).

⁵ ranije «društvene pravne osobe»

⁶ Naime, iako se je novi ZOO počeo primjenjivati prije više od godine dana, ipak će trebati još neko vrijeme da dođe do sudskih sporova u kojima će se primjenjivati ZOO 2005

⁷ čl. 14. st. 2. ZOO 2005.

definicija nalazi u Zakonu o trgovačkim društvima,⁸ pa se ona primjenjuje i za potrebe ZOO 2005.⁹

Pored trgovačkih ugovora, ZOO 2005 uređuje posebno i tzv. potrošačke ugovore, a to su ugovori koje fizička osoba kao kupac sklapa izvan svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti s fizičkom ili pravnom osobom koja kao prodavatelj djeluje u okviru svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti.¹⁰

Dakle, sada ZOO 2005 izričito uređuje tri vrste ugovora, i to one građanske zatim trgovačke ugovore i potrošačke ugovore, dok postoje pojedinačne posebne odredbe u nekim slučajevima koje se odnose na ugovore koje sklapaju trgovci i osobe javnog prava.¹¹

Stoga se postavlja pitanje kod kojih se ugovora primjenjuje odredba čl. 228. ZOO 2005, jer se ovako široko postavljena odredba odnosi na sve ugovore koji se smatraju ugovorima o prometu roba i usluga i u pogledu svih osoba koje u njima sudjeluju, što znači da je znatno šira u odnosu na ranije uređenje.

Da bi došlo do primjene ovog posebnog kraćeg, trogodišnjeg zastarnog roka u konkretnom slučaju se mora raditi o međusobnim tražbinama i to iz ugovora o prometu roba i usluga te tražbina naknada za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima. Iako ZOO 2005 ne daje objašnjenje što se sve ima smatrati ugovorom o prometu roba i usluga, do sada su se to smatrali ugovori koji imaju gospodarsko značenje te oni koji se odnose na pokretne stvari tj. na robu namijenjenu tržištu.

Dakle, iz prethodno navedenog bi proizlazilo da su ovi uvjeti ispunjeni kod trgovačkih ugovora i to neovisno o tome da li su stranke trgovci pojedinci, trgovačka društva ili obrtnici bitno je da u tom svojstvu međusobno sudjeluju u prometu roba i usluga.

Nadalje, jasno je da se kod običnih građanskih ugovora ovaj poseban kraći rok ne bi mogao primjenjivati jer kod pojedinačnih ugovornih odnosa ne možemo

⁸ Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine br. 111/93, 34/99, 52/00. i 118/03. – u daljnjem tekstu ZTD

⁹ čl. 1. ZTD-a: «Trgovac je, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno, pravna ili fizička osoba koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu.»

čl. 2. st. 5. ZTD: «Trgovačko društvo je trgovac, neovisno o tome obavlja li gospodarsku ili neku drugu djelatnost.»

¹⁰ Čl. 402. st. 3. ZOO 2005

¹¹ Čl. 26. ZOO 2005 – stope ugovornih kamata i dr.

govoriti o prometu roba i usluga.

No, kod potrošačkih ugovora situacija nije tako jasna. Naime, potrošači kao kupci - fizičke osobe sklapaju izvan svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti ugovore s fizičkom ili pravnom osobom koja kao prodavatelj djeluje u okviru svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti. Kako se ti ugovori u načelu smatraju ugovorima o prometu roba i usluga, proizlazilo bi da se sada ovaj kraći, trogodišnji zastarni rok primjenjuje i kod potrošačkih ugovora.

Iako zakonodavac nije istaknuo namjeru da se kraći rok zastare primjenjuje i kod potrošačkih ugovora, valja pri tome uzeti u obzir i činjenicu da posebne odredbe o ovim vrstama ugovora postoje sa ciljem zaštite potrošača, stoga je za očekivati da će radi pravne sigurnosti i zaštite potrošača sudska praska zauzeti stav kako prava i obveze stranaka iz potrošačkih ugovora zastarijevaju u skladu s odredbom čl. 228. st. 1. ZOO 2005.¹²

Kod ostalih ugovora, koji nisu izričito određeni u ZOO 2005, ali se u nekim slučajevima spominju, kao što su ugovori koje zaključuju trgovci s osobama javnog prava,¹³ nije moguće unaprijed izričito reći koji se zastarni rok primjenjuje, već će se u sudskoj praksi morati utvrditi da li konkretan ugovor ispunjava uvijete predviđene u čl. 228. st. 1. ZOO 2005, pa u skladu s tim odlučiti o tome da li je nastupila zastara ili nije.

IV. ZAVRŠNE NAPOMENE

ZOO 2005 je određeno da međusobne tražbine iz ugovora o prometu robe i usluga te tražbine naknade za izdatke učinjene u vezi s tim ugovorima zastarijevaju za tri godine, čime je u potpunosti brisano pravilo o subjektima na koje se ova posebna odredba odnosi. Time je znatno proširen krug osoba na čije se tražbine iz ugovora o prometu roba i usluga sada primjenjuje posebni, trogodišnji zastarni rok.

Kako ZOO 2005 ne daje detaljnije upute u pogledu područja primjene ove odredbe, proizlazi da se ova odredba primjenjuje na sve trgovačke ugovore, neovisno o tome tko su stranke ugovora. Također je jasno da se ova odredba ne primjenjuje na građanske ugovore, no izgleda da se je područje primjene kraćeg

¹² Kako za sada sudska praksa nije zauzela stajalište u pogledu primjene ove odredbe, moguće je i tumačenje strogo u skladu s namjerom zakonodavca, odnosno da se ovaj kraći rok zastare ne primjenjuje kod potrošačkih ugovora.

¹³ država, jedinice lokalne samouprave i sl.

zastarnog roka proširilo i na potrošačke ugovore, no o tome će sudska praksa imati konačnu riječ.

POPIS LITERATURE

1. V. Gorenc – Komentar Zakona o obveznim odnosima, RRIF, Zagreb, 2005.
2. A. Raspor – Zastara, Informator, Zagreb, 1982.
3. B. Vizner: Komentar Zakona o obveznim /obligacionim/ odnosima, I, knjiga 2, Zagreb, 1978.
4. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, 35/05
5. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, 53/91, 73/91, 3/94, 7/96, 112/99 i 88/01.
6. www.pravnadatoteka.hr
7. www.sudskapraksa.vsrh.hr

SAŽETAK

U ovom članku se ukratko analiziraju odredbe o zastari tražbina iz ugovora o prometu robe i usluga u skladu s novim Zakonom o obveznim odnosima, te se ukazuje na izmjene i moguće probleme koji će nastati u tumačenju područja primjene čl. 228. st. 1. ZOO 2005, jer je nova odredba znatno šira u odnosu na ranije uređenje, i odnosi se na sve ugovore koji se smatraju ugovorima o prometu roba i usluga i u pogledu svih osoba koje u njima sudjeluju.